

EKSPERYMENTALNY SPOSÓB WYZNACZANIA WSPÓLCZYNNIKA RESTYTUCJI
PRACUJĄCEJ MASZINY WIBROUDERZENIOWEJ

MICHAŁ TALL (GDAŃSK)

1. Wstęp

Współczynnik restytucji (regeneracji prędkości) przyjęto oznaczać literą R . Współczynnik ten jest stosunkiem prędkości ciał po uderzeniu v_2 do prędkości tuż przed uderzeniem v_1 . W rozpatrywanych zakresach prędkości i wymiarów zderzających się ciał współczynnik ten mało zależy od tych wielkości

$$(1.1) \quad R = \left| \frac{-v_2}{v_1} \right|.$$

Współczynnik restytucji R występuje we wszystkich rozwiązaniach różniczkowych równań ruchu przy rozpatrywaniu drgań układów (maszyn) wibrouderzeniowych [2, 5]. Dotychczas współczynnik ten był wyznaczany w literaturze tak krajowej jak i zagranicznej w sposób pośredni, tzn. mając rozwiązanie równania różniczkowego ruchu, w które wchodził współczynnik R , określano go z całki równania różniczkowego układu o jednym stopniu swobody jako stosunek prędkości przed i po uderzeniu. Stąd konfrontując przebiegi drogi otrzymane teoretycznie i eksperymentalnie wnioskowano o wartości tego współczynnika.

Stan ten był spowodowany stosowaniem czujników służących zazwyczaj do zapisu drogi jako funkcji czasu $x = f_1(t)$, czujników sejsmicznych lub mierzących przyspieszenia i siły występujące przy uderzeniu. W ostatnich latach stosuje się coraz częściej innego rodzaju czujniki oraz wykorzystuje się układy całkujące i różniczkujące do pomiarów maszyn wibracyjnych [3, 4]. W literaturze znane są sposoby wyznaczania tego współczynnika z bezpośrednich pomiarów jedynie dla modeli laboratoryjnych, np. dla kuli padającej na podstawę [7].

Zastosowanie czujnika indukcyjnego o nieco zmienionej konstrukcji [1] polepszyło dokładność pomiarów i pozwoliło wyznaczyć w sposób eksperymentalny współczynnik restytucji (regeneracji prędkości) R dla pracującej maszyny.

2. Eksperymentalny sposób wyznaczania współczynnika restytucji R

Współczynnik restytucji R jest stosunkiem wartości dwóch prędkości. Wpływa stąd wniosek, że do jego pomiaru należy stosować czujnik, który daje możliwość rejestracji krzywej prędkości ruchu jako funkcji czasu lub drogi. W publikowanych materiałach na

temat badań maszyn wibruderzeniowych, autorzy podają przeważnie oscylogramy przemieszczeń, w funkcji czasu $x = f_1(t)$ części uderzającej i uderzanej (np. wbijanego pala). Krzywe te wiele mówią o pracy maszyny, lecz dają zbyt małą dokładność do wyznaczenia współczynnika restytucji R .

Dla przypadku, gdy po uderzeniu część uderzająca jest przyciskana nadal przez pewien krótki czas po uderzeniu do części uderzanej, np. przez siłę pochodzenia elektromagnetycznego w maszynie elektrycznej o ruchu postępowo-zwrotnym [6], wtedy z krzywej $x = f_1(t)$ niemożliwe jest wyznaczenie współczynnika R . Do tego celu nadaje się czujnik indukcyjny, w którym prędkość ruchu bijaka jest proporcjonalna do siły elektromotorycznej według wzoru Faradaya $E = Bldx/dt$. Budowę czujników tego typu omawia literatura dotycząca pomiarów wielkości nieelektrycznych metodami elektrycznymi [3, 4]. Czujniki te są jednak przeznaczone do pomiaru drgań o małej amplitudzie i dla nich dokładność pomiarów jest wystarczająca.

W maszynach wibruderzeniowych skok części uderzającej osiąga wartości od kilku milimetrów do kilku centymetrów, a czasem i więcej. Wtedy czujniki indukcyjne ze stałą szerokością szczeliny powietrznej, w której porusza się cewka pomiarowa, dają dla wahań cewki ok. 3,5 cm uchyb pomiarowy rzędu 20% na skutek nierównomierności rozkładu indukcji magnetycznej B w szczelinie dla krańcowych położenia cewki pomiarowej [1]. Okazuje się, że zjawisko to można wyeliminować profilując szerokość szczeliny powietrznej. Zapewnia to w pewnych granicach stałość indukcji magnetycznej B z wystarczającą dokładnością, a więc dokładność zamiany prędkości na wielkość elektryczną.

W przypadku drgań o dużych wahaniami rzędu 10 cm wykonanie indukcyjnego czujnika o dostatecznej dokładności następuje pewne trudności.

Jeżeli dysponujemy czujnikiem indukcyjnym, który zapewnia dokładne pomiary w granicach ok. 1 cm, to istnieje możliwość ustawienia go w taki sposób, że jego przedział dostatecznej dokładności obejmuje odcinek tej części krzywej, w środku którego będzie moment uderzenia. Do pomiarów współczynnika R pozostałe części krzywej nie są potrzebne.

2.1. Opis układu pomiarowego. Zapewnienie odpowiedniej dokładności czujnika nie wyczerpuje zagadnienia. Pozostałe części obwodu pomiarowego powinny być także odpowiednio dobrane. Odnosi się to do przewodów łączących, które muszą być ekranowane i uziemione, a także należy dobrać oscylograf oraz parametry obwodu całkującego, jeżeli zdejmuje się krzywą fazową.

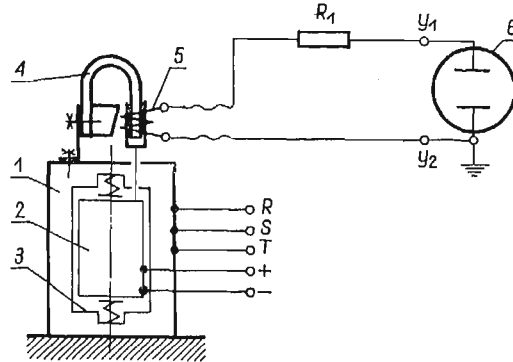
Przy badaniach maszyn wibruderzeniowych, w czasie gdy następuje uderzenie mamy raptowny spadek prędkości od v_1 (prędkości tuż przed uderzeniem) do zera i następnie odbicie do $-v_2$ (rys. 2 i rys. 4).

Część krzywej w momencie uderzenia można uważać jako przebieg funkcji o dużej częstotliwości. Częstotliwość ta zależy od czasu uderzenia. Badania czasu uderzenia opublikowane w literaturze [2] wykazały, że odcinek czasu dla dużych maszyn, w którym prędkość szybko się zmniejsza, wynosi około 0,002 sek.

Badania przeprowadzone przez autora dla posiadanej mniejszej maszyny wykazały, że czas ten był mniejszy niż podany wyżej o ok. 3—5 razy. Mierzone czasy są tego samego rzędu. Z badań tych można wnioskować, że częstotliwość części krzywej $v = f_2(t)$,

na której otrzymuje się rejestrację uderzenia, ma wartość rzędu około tysiąca lub kilku tysięcy okresów na sekundę. Jest to częstotliwość, którą mogą zarejestrować normalnie używane oscylografy katodowe.

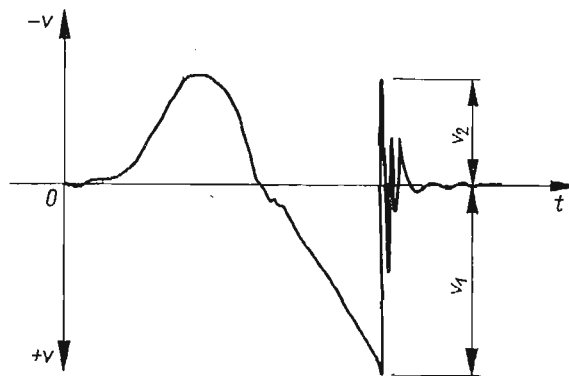
2.2. Wyznaczanie współczynnika restytucji R z krzywych zdjętych na oscyloskopie katodowym. W przypadku stosowania czujnika indukcyjnego podłączonego bezpośrednio do oscyloskopu katodowego (rys. 1) otrzymuje się na ekranie oscyloskopu przebieg krzywej

Rys. 1. Schemat połączeń elektrycznych układu pomiarowego i badanej synchronicznej maszyny wibracyjnej do zdjęcia krzywej prędkości części ruchomej maszyny w funkcji czasu $v = f_2(t)$

1 — stojan maszyny wibracyjnej, w którym umieszczono cewki uzwojenia trójfazowego, 2 — bijak maszyny o ciężarze 7,65 kG, wykonany z całego kawałka stali, w żłobkach którego koncentrycznie nawinięte jest uzwojenie wzbudzające, 3 — stalowa podstawa, w którą uderza bijak wykonujący drgania wzdłuż pionowej osi maszyny, 4 — magnes stały czujnika indukcyjnego umocowany do stojana, 5 — ruchoma cewka pomiarowa czujnika, przymocowana do bijaka, 6 — ekran oscyloskopu

prędkości części ruchomej w funkcji czasu $v = f_2(t)$ (rys. 2) badanej maszyny wibrouderzeniowej. Wyznaczanie skali krzywej prędkości ruchu $v = f_2(t)$ w celu wyznaczenia współczynnika restytucji R nie jest potrzebne. Ułatwia to otrzymanie współczynnika R

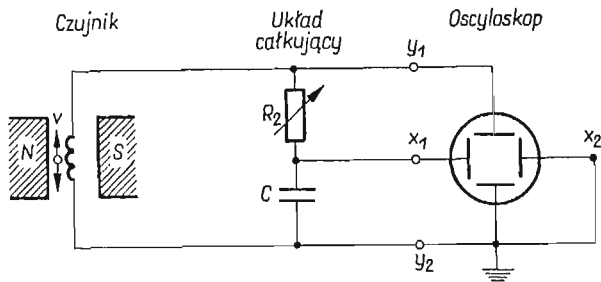

Rys. 2. Krzywa prędkości części ruchomej w funkcji czasu $v = f_2(t)$ dla maszyny wibrouderzeniowej

jako stosunku prędkości rysunkowych v_2 (w mm) do v_1 (w mm). Na rys. 2 przedstawiono krzywą $v = f_2(t)$. W momencie tuż przed uderzeniem bijak poruszał się z prędkością v_1 (z pomiaru $v_1 = 38$ mm). W czasie uderzenia jego prędkość gwałtownie zmalała do zera i nastąpiło odbicie się bijaka do ujemnej prędkości $-v_2$ ($v_2 = 21$ mm). Dla krzywej, jak

na rys. 2, współczynnik R dla pierwszego uderzenia wynosi 0,55. Następne uderzenia w tym cyklu pracy są wynikiem konstrukcji maszyny. W maszynach wibrouderzeniowych napędzanych silnikami o ruchu obrotowym powtórne uderzenie w tym samym cyklu nieczęsto się zdarza.

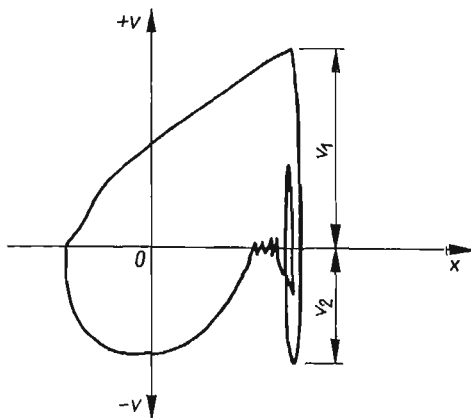
Analiza pracy maszyny wibrouderzeniowej może być dokonywana za pomocą krzywych fazowych $F(x, v) = 0$ (rys. 4). Krzywe te otrzymuje się w przypadku, gdy w sche-

Rys. 3. Schemat połączeń elektrycznych układu pomiarowego do zdjęcia krzywej fazowej $F(x, v) = 0$ przy badaniach maszyn wibracyjnych

macie, jak na rys. 1, włącza się dodatkowo układ całkujący, tak jak to pokazano na rys. 3. Krzywa fazowa pokazana na rys. 4 jest zdjęta dla tej samej maszyny co i krzywa przedstawiona na rys. 2. Współczynnik R otrzymany z krzywej fazowej na rys. 4 wynosi 0,57.

Uchyby pomiarowe obu układów do pomiaru współczynnika restytucji R są podobne, gdyż w danym przypadku chodzi o dokładne wyznaczenie wychylenia wzdłuż osi pręd-

Rys. 4. Krzywa fazowa $F(x, v) = 0$ maszyny wibrouderzeniowej

kości v . Po usunięciu opornika R_1 na rys. 1 możemy zauważyć, że płytki odchylające oscyloskopu na rys. 1 i rys. 3 są podłączone jednakowo. Uchyb czujnika wynosi 1%, dla uziemionych przewodów łączących przy napięciu otrzymywanym z czujnika ok. 1 V uchyb będzie wynosił także ok. 1%.

Należy nadmienić, że przy nieodpowiednio dobranych wartościach R_2 i C układu całkującego można otrzymać błędne rezultaty pomiaru. Aby tego uniknąć należy pamiętać, że stała czasowa układu całkującego $T_1 = R_2 C$ powinna być dużo większa niż jeden okres drgań T_2 badanej maszyny wibracyjnej.

3. Przykład

Bijak maszyny wibracyjnej drga z częstotliwością 50 Hz. Należy obliczyć najmniejszą wartość oporności R_2 , która zapewni dokładność układu całkującego.

Na układ całkujący podaje się napięcie $u_1(t)$ z czujnika, natomiast z układu całkującego na płytki poziome oscylografu (punkt x_1 oraz x_2) podaje się scałkowaną funkcję w postaci napięcia $u_2(t)$. Równanie dla tego układu będzie następujące:

$$(3.1) \quad u_1(t) = R_2 C \frac{du_2(t)}{dt} + u_0.$$

Jeżeli kondensator nie był uprzednio naładowany to $u_0 = 0$ i wtedy

$$(3.2) \quad u_2(\tau) = \frac{1}{R_2 C} \int_0^{\tau} u_1(t) dt.$$

Dla zachowania warunków całkowania konieczne jest, aby stała czasowa układu całkującego T_1 była większa od okresu drgań bijaka T_2 :

$$(3.3) \quad T_2 \ll T_1.$$

Założmy, że mamy kondensator o pojemności $C = 4 \mu F$. Ponieważ $T_2 = 1/50 = 0,02$ s = 20 ms, to $R_2 C \gg 20 \cdot 10^{-3}$ s. Zatem dla zapewnienia odpowiedniej dokładności całkowania oporność R_2 powinna wynosić co najmniej:

$$(3.4) \quad R_2 > \frac{20 \cdot 10^{-3}}{4 \cdot 10^{-6}} = 5000 \Omega = 5 \text{ k}\Omega.$$

4. Wnioski

Współczynnik restytucji R można określić w sposób pomiarowy. Proponowany układ pomiarowy do określenia współczynnika R jest stosunkowo prosty i przy właściwym doborze elementów układu pomiarowego daje wystarczająco dobre wyniki, co sprawdzono na modelu maszyny wibrouderzeniowej, znajdującej się w Laboratorium Zakładu Podstaw Napędu Elektrycznego Politechniki Gdańskiej.

Literatura cytowana w tekście

1. M. TALL, *Czujnik indukcyjny ze stałą indukcją w szczelinie do badania maszyn o ruchu postępowo-zwrotnym*, Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej, Elektryka, 82, 14, (1966).
2. ВНИИСТРОЙДОРАМАШ, *Исследования вибромеханизмов и машин ударного действия*, Москва 1959.
3. R. ZIMMERMAN, *Pomiary naprężeń i drgań metodami elektrycznymi*, PWT, Warszawa 1959.
4. А. М. Туричин, *Электрические измерения неэлектрических величин*, Госэнергоиздат, 1959.

5. B. KOWALCZYK, *Stabilność układu wibrouderzeniowego o wymuszeniu kinematycznym*, Mech. teor. i stos., 2, 4 (1966).
6. M. TALL, *Maszyna synchroniczna trójfazowa z podmagnesowywaniem o ruchu postępowo-zwrotnym. Teoria i badania*, praca doktorska, Politechnika Gdańska, 1966.
7. Н. С. Кожевников, Я. М. Рлскин, *Труды второго ассесотозного совещания по основным проблемам теории машин и механизмов. Динамика машин*. Исследования виброударного механизма, Москва 1960.

Резюме

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ СПОСОБ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КОЭФФИЦИЕНТА ВОССТАНОВЛЕНИЯ СКОРОСТИ ДЛЯ РАБОТАЮЩЕГО ВИБРОМОЛОТА

В статье приводится способ экспериментального определения коэффициента восстановления скорости для вибромолотов работающих при обычных условиях.

Summary

EXPERIMENTAL METHOD OF ESTIMATION OF THE COEFFICIENT OF RESTITUTION FOR A VIBRATORY-IMPACT MECHANISMS

The paper deals with the experimental method of estimation of the coefficient of restitution for vibratory-impact mechanisms in usual conditions of work.

POLITECHNIKA GDAŃSKA

Praca została złożona w Redakcji dnia 31 lipca 1967 r.
